

Katarzyna Grzybczyk^{a)}

 <https://orcid.org/0000-0002-0694-8420>

Rozwiązywanie sporów z zakresu prawa własności intelektualnej na drodze mediacji i koncyliacji

Abstract: Mediation and conciliation, like arbitration, belong to alternative methods of dispute resolution, but they are more demanding as they assume the cooperation of the conflicting parties in reaching an agreement. In general, these methods can be used to resolve disputes in almost any area, but this paper only focuses on IPR disputes. This is for two reasons. First, it is an area where alternative methods are relatively rarely used, at least in Poland, although they are promoted and recommended by the World Intellectual Property Organization (WIPO) and European Union Intellectual Property Office (EUIPO). Perhaps the reason is the low awareness of such possibilities. Second, the planned amendment to the Polish Industrial Property Law Act introduces a new instrument — conciliation, so it is worth not only describing it, but also making a comparison with the already regulated mediation. It seems that the choice of the method of dispute resolution made by the legislator is justified, because although the general term intellectual property law is used, the differences between copyright and intellectual property law are enormous. From the point of view of the subject of the study, the most important is the way in which protection is created, which also determines the freedom of the parties in the scope of out-of-court dispute resolution. Where a right is created or terminated by a decision of the Patent Office, there is less freedom. Conciliations with the participation of a specialist are to help the parties in a conflict resolution that takes these limitations into account.

Keywords: mediation — conciliation — arbitration — participation of experts

^{a)} Prof. dr hab., Uniwersytet Śląski w Katowicach.

1. Wprowadzenie

Polubowne (alternatywne) metody rozwiązywania sporów (ADR — Alternative Dispute Resolution) to różnorakie sposoby rozstrzygania sporów na drodze pozasądowej, przy pomocy bezstronnego podmiotu (podmiotów) czy to wydającego rozstrzygnięcie, czy to umożliwiającego (ułatwiającego) stronom zawarcie ugody. Rozstrzyganie sporów na drodze ADR jest łatwiejsze (choć to raczej założenie niż fakt), szybsze i tańsze niż kierowanie sprawy do sądu¹. Istnieje wiele rodzajów ADR, np.: mediacja, postępowanie pojednawcze (koncyliacja), arbitraż, udział ekspertów².

Między poszczególnymi sposobami rozwiązywania sporów istnieją różnice: niektóre bliższe są instytucji sądów (np. arbitraż), inne dają więcej swobody stronom sporu; niektóre z nich znajdują zastosowanie do wszystkich rodzajów sporów (mediacje), inne sprawdzają się w sporach gospodarczych czy międzynarodowych. Niemniej jednak sam pomysł alternatywnej w stosunku do sądów powszechnych drogi rozwiązywania sporów jest bardzo dobry, co nie oznacza, że zawsze określony spór zostanie zażegnany czy rozwiązany³. Ponadto nie każdy spór może być rozstrzygany w ten sposób — w niektórych przypadkach, jak np. w sytuacji udzielenia rozwodu czy wówczas, gdy niezbędna jest decyzja właściwego organu, np. dotycząca udzielenia czy unieważnienia patentu, konieczne jest orzeczenie sądowe. Do elementów konstytutywnych ADR należy także dobrowolność uczestniczenia w postępowaniu — nie można nikogo zmusić, by zrezygnował ze swojego prawa do sądu i poddał się

¹ Por. np. https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/consumer-rights-and-complaints/resolve-your-consumer-complaint/alternative-dispute-resolution-consumers_pl. Jeśli nie wskazano inaczej, datą dostępu do stron internetowych jest 24.10.2022.

² Inna, ogólna definicja ADR zaproponowana w doktrynie, to: „każda dająca się wyodrębnić procedura rozwiązywania sporu, oparta na pewnych nadrzędnych założeniach i określająca zorganizowany ciąg zachowań stron sporu oraz — ewentualnie — innych podmiotów uwikłanych w spór”. A. Korybski, *Alternatywne rozwiązywanie sporów w USA. Studium teoretycznoprawne*, Wydawnictwo UMCS, Lublin, 1993, s. 104; A. Zienkiewicz, *Alternatywne rozwiązywanie i rozstrzyganie sporów prawnych*, „Studia Prawnoustrojowe” 2005, nr 5, s. 34.

³ Z danych statystycznych publikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości wynika, że w latach 2006—2019 zwiększyła się tak liczba spraw kierowanych do sądów, jak i liczba spraw kierowanych do mediacji. Liczba skutecznych mediacji wzrosła z 3 836 w roku 2013 do 8 204 w roku 2019, czyli ponad dwukrotnie. Wskaźnik skuteczności mediacji w badanych latach kształtował się różnorodnie, ale jego wartość wzrosła w 2019 roku w stosunku do roku 2018 i wynosiła 26,61%, zaś liczba ugód zawartych w sprawach cywilnych wzrosła niemalże pięciokrotnie i wynosiła 34,57%, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>.

rozstrzygnięciu mediatora, arbitra czy komisji koncyliacyjnej, co także stanowi pewną trudność w polubownym rozwiązywaniu sporów.

Nie ma jednak, co do zasady, przeszkód, by sięgnąć po alternatywne metody rozwiązywania niektórych sporów z zakresu prawa własności intelektualnej. Postępowanie mediacyjne znane jest prawu autorskiemu⁴, natomiast obecnie proponuje się wprowadzenie koncyliacji do prawa własności przemysłowej⁵. Nie jest to rozwiązanie zupełnie nowe i oryginalne — rozwiązywanie sporów dotyczących dóbr niematerialnych przy pomocy mediatora albo komisji koncyliacyjnej znane jest tak prawu unijnemu⁶, jak i ustawodawstwu krajowemu, zalecane jest także m.in. przez World Intellectual Property Organisation (WIPO)⁷ przy rozwiązywaniu sporów z zakresu prawa własności intelektualnej⁸.

Choć — jak wskazano — pozasądowych metod rozwiązywania sporów jest kilka, przedmiotem niniejszego opracowania są jedynie mediacje⁹ i koncyliacje¹⁰ ze względu na istniejące między nimi podobieństwa oraz propozycję wprowadzenia tych ostatnich do prawa własności przemysłowej. Warto się zastanowić, czy proponowana metoda jest optymalna i czym różni się od mediacji, już nieco ugruntowanej w polskim ustawodawstwie.

W opracowaniu przyjęto także ugruntowany zarówno w doktrynie, jak i ustawodawstwie zakres pojęcia „prawo własności intelektualnej”, obejmujący prawo autorskie i prawa pokrewne oraz prawo własności przemysłowej. Pojęcie „prawo własności intelektualnej” jest czasem

⁴ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. 2021, poz. 1062.

⁵ Projekt rządowy UD263 zmiany ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. — Prawo własności przemysłowej, Dz.U. 2021, poz. 324, <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-prawo-wlasnosc-przemyslowej2>.

⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych, Dz.U. L 136 z 24.5.2008; *Civil and Commercial Mediation in Europe: National Mediation Rules and Procedures*, eds. C. Esplugues, J.L. Iglesias, G. Palao, Intersentia, Cambridge—Antwerp—Portland, 2013.

⁷ Por. Centrum Arbitrażu i Mediacji przy WIPO, <https://www.wipo.int/amc/en/center/background.html>.

⁸ A.F. Christie, *WIPO and IP dispute resolution*, in: *Research Handbook on the World Intellectual Property Organization: The First 50 Years and Beyond*, ed. S. Rickatson, Edward Elgar, Cheltenham—Northampton, 2020, s. 264 i n.; R.E. Levine, M.V. Topic, *Using Alternative Dispute Resolution Mechanisms to Resolve Patent Disputes*, „Journal of Intellectual Property Law & Practice” 2012, vol. 7, is. 2, s. 119—125.

⁹ A.W. Hatanaka, *Optimising Mediation for Intellectual Property Law — Perspectives from EU, French and UK Law*, „International Review of Intellectual Property and Competition Law” 2018, vol. 49, s. 384 i n.

¹⁰ M. Dębska, w: *Mediacja w praktyce mediatora i pełnomocnika*, red. C. Rogula, A. Zemke-Górecka, Wolters Kluwer, Warszawa, 2021, s. 68 i n.

zastępowane określeniem „prawa na dobrach niematerialnych”, chociaż to drugie rzadko bywa używane w aktach prawnych. Dobra te są wynikiem wysiłku intelektualnego człowieka, przejawem jego kreatywności niezależnie od tego, czy mają wartość majątkową, czy nie. Nie są one związane z nośnikiem, stanowią zespół idei, pojęć i wyobrażeń zobiektywizowanych w stosunku do każdej osoby¹¹. Wskazuje się jednak, iż na proces kreacji istotny wpływ ma rozwój technologii, przyczyniający się do powstawania nowych dóbr lub nowych możliwości ochrony¹². Co do zasady niniejsze uwagi nie odnoszą się do rozwiązywania sporów dotyczących nieuczciwej konkurencji ani domen internetowych, chociaż mechanizm ich rozwiązywania zasadniczo jest zbliżony.

Już na początku należy zaznaczyć, że polubowne rozwiązywanie sporów z zakresu własności intelektualnej nie weszło do polskiej praktyki w szerokim zakresie¹³. Po pierwsze, znajomość prawa autorskiego i prawa własności przemysłowej jest wciąż mniejsza niż innych dziedzin prawa, i to zarówno wśród prawników, jak i społeczeństwa. Ten brak wiedzy przekłada się na niepodejmowanie kroków prawnych w sytuacjach, gdy naruszenia mają miejsce. Dotyczy to głównie naruszeń prawa autorskiego, którego konstrukcje i zasady stają się coraz mniej przejrzyste i coraz mniej zrozumiałe dla użytkownika¹⁴. Dlatego większość spraw trafiających do sądu i ewentualnie do mediacji dotyczy odszkodowania lub wynagrodzenia za bezprawne korzystanie z / rozpowszechnianie utworu, ale ze względu na niemal represyjny charakter regulacji dotyczących naprawienia szkody (będących punktem wyjścia dla żądań poszkodowanego) trudno osiągnąć satysfakcjonującą obydwie strony ugodę¹⁵.

¹¹ R. Skubisz, *Prawo z rejestracji znaku towarowego i jego ochrona. Studium z zakresu prawa polskiego na tle prawnoporównawczym*, Wydawnictwo UMCS, Lublin, 1988, s. 232 i n.; M. Świerczyński, *Naruszenie prawa własności intelektualnej w prawie prywatnym międzynarodowym*, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa, 2013, s. 64—65.

¹² C. Mik, *Zdolność traktatowa Unii Europejskiej w sferze międzynarodowego prawa własności intelektualnej*, w: *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, red. A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa, 2013, s. 611 i n.

¹³ Por. P. Gruz, *Mediacja i arbitraż, a spory dot. własności intelektualnej*, 3.03.2020, <https://raportcsr.pl/mediacja-i-arbitraz-a-spory-dot-wlasnosci-intelektualnej/>. Okoliczność niewielkiej liczby spraw z omawianego zakresu potwierdza własna praktyka mediacyjna autorki.

¹⁴ R. Markiewicz, *Zdezorientowany prawnik o publicznym udostępnianiu utworów*, „Zeszyty Nauki Uniwersytetu Jagiellońskiego PPWI” 2016, nr 4, s. 18—20.

¹⁵ Zgodnie z art. 79 uprawniony, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone, może żądać od osoby, która naruszyła te prawa: zaniechania naruszania; usunięcia skutków naruszenia; naprawienia wyrządzonej szkody: na zasadach ogólnych

Natomiast w przypadku naruszenia autorskich praw osobistych wydaje się, że nie ma w Polsce tradycji prowadzenia mediacji, prawdopodobnie ze względu na to, że naruszenia takie są nieodwracalne — np. zniekształcenie utworu, plagiat, pierwsze udostępnienie utworu bez/wbrew zgody twórcy¹⁶.

Z kolei brak, w szerszym zakresie, interesów osobistych chronionych prawem własności przemysłowej sprawia, że sprawy z tego zakresu są bardziej podatne na mediacje, negocjacje czy koncyliacje. Jednak i tu pojawia się problem — w przeciwieństwie do prawa autorskiego ochrona powstaje na skutek rejestracji w Urzędzie Patentowym, zatem swoboda stron sporu jest ograniczona decyzją administracyjną. Ta fundamentalna różnica między ochroną autorskoprawną a ochroną z rejestracji powoduje, że narzędzia służące do rozwiązywania sporów w jednym i drugim obszarze powinny być zróżnicowane.

2. Polubowne rozwiązywanie sporów w WIPO

World Intellectual Property Organization jest samofinansującą się agencją Organizacji Narodów Zjednoczonych, utworzoną w 1967 r. na podstawie Konwencji WIPO, zrzeszającą 193 państwa członkowskie. Misją agencji jest zapewnienie zrównoważonego i skutecznego rozwoju międzynarodowego systemu IP, który umożliwi wszystkim państwom i zainteresowanym dążenie do innowacyjności i kreatywności. WIPO to globalne forum usług, polityki, informacji i współpracy w zakresie własności intelektualnej¹⁷. W 1994 r. w ramach WIPO powołano Centrum Arbitrażu i Mediacji z siedzibą w Genewie w Szwajcarii, które od 2010 r. posiada biuro w Maxwell Chambers w Singapurze. Jest ono neutralnym, międzynarodowym i działającym non profit dostawcą usług z zakresu rozwiązywania sporów, specjalizującym się w mediacji, arbitrażu, przyspieszonym arbitrażu, ustaleniach ekspertów i rozpoznawaniu nazw domen internetowych. Propozycje Centrum są skierowane

albo poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu; wydania uzyskanych korzyści.

¹⁶ Nieco inaczej jest w państwach należących do systemu copyright, które większą wagę przywiązują do aspektów majątkowych i ekonomicznych prawa autorskiego. Dość częste są np. ugody zawierane w sprawach o plagiat ponieważ podzielenie się dochodami ze splagiatowanego utworu często rekompensuje naruszenie prawa do autorstwa utworu.

¹⁷ <https://www.wipo.int/about-wipo/en/>.

do stron prywatnych, prowadzących krajowe lub transgraniczne spory handlowe, obejmujące zagadnienia własności intelektualnej i technologii¹⁸. Ważnym obszarem działalności w zakresie polubownego rozwiązywania sporów jest usługa dotycząca nazw domen w ramach opracowanego przez WIPO UDRP¹⁹. Rola Centrum polega także na tym, że wypracowuje ono półprywatne zasady i standardy, które ze względu na zasięg prowadzonej działalności mogą kształtować podejście do ADR niemal na całym świecie. Klauzule i opcje WIPO ADR są wykorzystywane przez duże firmy, małych i średnich przedsiębiorców, start-upy z różnych branż i sektorów, artystów i wynalazców, centra badawczo-rozwojowe, uniwersytety, producentów i organizacje zbiorowego zarządzania²⁰.

ADR WIPO obejmują mediacje, arbitraż, przyspieszony arbitraż, ustalenia ekspertów i rozpoznawanie nazw domen internetowych²¹. W postępowaniu mediacyjnym neutralny pośrednik, mediator, pomaga stronom w osiągnięciu wzajemnie satysfakcjonującego rozwiązania sporu. Mediacja jest niewiążącą procedurą kontrolowaną przez strony, poufną i opartą na interesach²². Szczegółowe zasady prowadzenia mediacji określone są w znowelizowanym Regulaminie mediacji WIPO z dnia 1 lipca 2021 r.²³ Arbitraż natomiast polega na przekazaniu rozstrzygnięcia sporu, za zgodą obydwu stron, jednemu lub większej liczbie arbitrów, którzy podejmują wiążącą decyzję w sporze. Cechami tego postępowania są: dobrowolność, wybór arbitra przez strony, neutralność ar-

¹⁸ <https://www.wipo.int/amc/en/center/background.html>. Por. szerzej M.B. Pennacchi Delloro, *Arbitration and Mediation Procedures at WIPO*, „VI ANUÁRIO BRASILEIRO DE DIREITO INTERNACIONAL” 2011, vol. 2, no. 11, s. 149 i n.; Ch. Chatterjee, A. Lefcovitch, *Alternative Dispute Resolution: A Practical Guide*, Routledge, London—New York, 2008, s. 99 i n.

¹⁹ UDRP oznacza Jednolitą Politykę Rozwiązywania Sporów dotyczących Nazw Domen, zgodnie z którą Centrum WIPO rozpatrzyło ponad 50 000 spraw. Por. <https://www.wipo.int/amc/en/domains/gtld/>.

²⁰ Sprawy WIPO ADR zwykle powstają w kontekście następujących rodzajów sporów: umowy licencyjne (np. znaki towarowe, patenty, prawa autorskie, oprogramowanie), umowy badawczo-rozwojowe, umowy o transferze technologii, umowy dystrybucyjne, umowy franchisingowe, umowy dotyczące technologii informatycznych, umowy powierzenia przetwarzania danych, umowy joint venture, umowy doradcze, umowy marketingowe dotyczące sztuki, cyfrowe prawa autorskie, dystrybucja i formaty telewizyjne, produkcja filmu, zbiorowe zarządzanie prawami autorskimi, sprawy wynikające z umów w ugodzie z wcześniejszych sporów sądowych.

²¹ J. de Werra, *Alternative Dispute Resolution Mechanisms Become the Default Method for Solving International Intellectual Property Disputes?*, „California Western International Law Journal” 2012, vol. 43, no. 1, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2195968>.

²² <https://www.wipo.int/amc/en/mediation/what-mediation.html>.

²³ Por. *WIPO Mediation Rules, Schedule of Fees and Costs*, 2021, https://www.wipo.int/export/sites/www/amc/en/docs/mediation_rules_and_fees_2021.pdf.

bitra, poufność postępowania oraz to, że decyzja trybunału arbitrażowego jest ostateczna i łatwa do wykonania²⁴.

Przyspieszony arbitraż WIPO to forma arbitrażu przeprowadzana w skróconym czasie i przy obniżonych kosztach, natomiast ustalenie przez biegłego to procedura, w której spór między stronami zostaje przedłożony, za porozumieniem stron, jednemu lub kilku biegłym, którzy dokonują rozstrzygnięcia w przedłożonej sprawie. Ustalenie jest wiążące, chyba że strony postanowiły inaczej²⁵.

3. Polubowne rozwiązywanie sporów przed EUIPO

EUIPO jest Urzędem Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej odpowiedzialnym za rejestrację unijnych znaków towarowych i zarządzanie nimi oraz zarejestrowanymi wzorami wspólnotowymi, który współpracuje również z urzędami ds. własności intelektualnej państw członkowskich UE i partnerami międzynarodowymi, wytyczając niejako ścieżki postępowania w zakresie rejestracji wskazanych dóbr niematerialnych²⁶. Od decyzji wydawanych przez EUIPO w pierwszej instancji przysługują odwołania do izb odwoławczych. Izby te są niezależnymi organami, których decyzje mogą być z kolei kwestionowane przed Sądem Unijnym²⁷, od którego wyroków można odwoływać się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w kwestiach prawnych²⁸. Przy

²⁴ Zgodnie z Regulaminem WIPO strony zgadzają się na niezwłoczne wykonanie orzeczenia trybunału arbitrażowego na mocy Konwencji o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych z 1958 r., która pozwala na ich uchylenie tylko w niektórych przypadkach. Stronami tej konwencji jest ponad 165 państw, co daje dość dużą gwarancję wykonalności wyroków arbitrażowych. Por. na ten temat A.L. Celli, N. Benz, *Arbitration and Intellectual Property*, „European Business Organization Law Review” 2002, vol. 3, s. 593—610.

²⁵ <https://www.wipo.int/amc/en/>. Szeroko na temat arbitrażu T. Cook, A.I. Garcia, *International Intellectual Property Arbitration*, Wolters Kluwer, Law & Business, Alphen aan den Rijn, 2010.

²⁶ <https://euiipo.europa.eu/ohimportal/pl/about-euiipo>. Ponadto od 2012 r. EUIPO odpowiada za europejskie obserwatorium do spraw naruszeń praw własności intelektualnej i za bazę utworów osieroconych.

²⁷ Por. skład, kompetencje, postępowanie oraz orzecznictwo, https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7033/.

²⁸ K. Piasecki, *Zarys sądowego prawa procesowego Unii Europejskiej*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa, 2009, s. 269 i n.; S. Kowalski, *Zmiany w systemie instytucjonalnym Unii Europejskiej po rozszerzeniu do UE 27*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku”, Nauki Ekonomiczne, t. IX, Płock, 2008, s. 113—123.

Izbach Odwoławczych EUIPO istnieje Służba Alternatywnego Rozstrzygnięcia Sporów (ADRS — Alternative Dispute Resolution Service), czyli nowoczesne²⁹ centrum rozstrzygnięcia sporów dotyczących własności intelektualnej, oferujące podmiotom działającym w Unii Europejskiej zróżnicowane narzędzia i metody ADR. Do tych metod zalicza się mediację, postępowanie pojednawcze (koncyliację), wspomagane negocjacje i rozstrzygnięcie przez ekspertów, które mogą być stosowane w połączeniu ze sobą lub oddzielnie³⁰.

Przy analizowaniu wymienionych metod wypada zauważyć pewien chaos terminologiczny w przypadku tłumaczenia na język polski³¹: „postępowanie pojednawcze” może być rozumiane szeroko, jako każde zachowanie stron zmierzające do samodzielnego uregulowania spraw (sporów) przez zainteresowane strony, zakończone ugodą (lub próbą jej zawarcia). W tym ujęciu postępowaniem pojednawczym będą mediacje, koncyliacje, jak również wspomagane negocjacje. W węższym ujęciu, choć nie tak bardzo odbiegającym od powyższego, postępowanie pojednawcze, często nazywane również zawezwaniem do próby ugodowej, jest także samodzielną próbą rozwiązania sporu, niewymagającą przeprowadzania postępowania dowodowego *sensu stricto*, z tym, że odbywa się w obecności sądu i dotyczy spraw cywilnych³². Wskazuje się, że „instytucja zawezwania do próby ugodowej urzeczywistnia na gruncie procesowym zasadę swobody umów i łączące się z nią zasady: autonomii woli stron oraz rozporządzalności. Realizuje również postulat szybkości postępowania, minimalizowania jego kosztów oraz najdalej posuniętego, a zarazem dopuszczalnego w danych okolicznościach odformalizowania”³³. Jest to zatem odrębna instytucja, samodzielna wobec postępowania rozpoznawczego, ale nieobjęta mianem ADR, które co do zasady są pozasądowe.

²⁹ O nowoczesności centrum może świadczyć reakcja na pandemię COVID-19, która przez jakiś czas niemal zamroziła działalność urzędów i sądów. ADRS dość szybko zaproponowało „usługę specjalną” dotyczącą skutecznego rozstrzygnięcia sporów (EDR) dla małych i średnich przedsiębiorstw podczas pandemii, polegającą na mediacji online. W ten sposób można mediuwać w postępowaniach EUIPO sprzecznych (po zakończeniu okresu odstąpienia od umowy i tylko w przypadku niereprezentowanych MŚP) oraz dotyczących unieważnienia i odwołania (zarówno dla reprezentowanych, jak i niereprezentowanych MŚP na każdym etapie postępowania). Por. <https://euiipo.europa.eu/ohim-portal/en/online-services/edr-case-handlers>.

³⁰ https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/contentPdfs/law_and_practice/adr/ADR_brochure_en.pdf.

³¹ Por. na ten temat Ł. Biel, A. Jopek-Bosiacka, K. Wasilewska, *Mediacja w sprawach cywilnych w Polsce — analiza terminologii polskiej i angielskiej*, „Lingua Legis” 2015, nr 23, s. 35 i n.

³² Por. art. 185 kodeksu postępowania cywilnego, Dz.U.2021.1805.

³³ R. Schmidt, *Postępowanie pojednawcze*, „Kwartalnik ADR” 2010, nr 2, s. 91—92.

Natomiast w nomenklaturze ADRS mediacje są wyraźnie odrębne od koncyliacji, tłumaczonych z kolei na język polski jako „postępowanie pojednawcze”. Z punktu widzenia celu, który ma być osiągnięty (zawarcie ugody), takie ścisłe rozróżnienie może nie jest szczególnie istotne³⁴. Jeśli jednak popatrzeć na sposoby prowadzenia jednych i drugich, ale także cele pozaprawne, którym służą, to wydaje się, że precyzja jest niezbędna (por. niżej).

Jeśli chodzi o **mediacje**, to są one rozumiane jako proces, w którym strony pod przewodnictwem mediatora starają się rozstrzygnąć spór toczący się przed EUIPO. Nieco inaczej niż w postępowaniu sądowym — jest to proces mediacyjny bardziej skupiony na interesach niż na prawach, zaś gwarancją prawidłowości jego przebiegu jest neutralność i bezstronność mediatora³⁵. Udział stron jest dobrowolny, postępowanie cechuje się elastycznością i poufnością oraz autonomią i obecnością wszystkich stron.

Zakres spraw objętych możliwością mediacji w Izbach Odwoławczych EUIPO nie ogranicza się do praw własności intelektualnej, którymi zarządza Urząd (znaki towarowe i wzory), ale może obejmować inne prawa własności intelektualnej (takie jak prawa autorskie, nazwy domen i patenty) lub wszelkie inne spory toczące się między stronami, jeśli sobie tego życzą³⁶. To, co odróżnia postępowanie mediacyjne od innych metod polubownego rozstrzygania sporów, to rola mediatora, która nie polega na udzielaniu porad prawnych, proponowaniu własnych rozwiązań, reprezentowaniu jakiegokolwiek strony czy orzekaniu co do meritum sprawy³⁷.

Postępowanie mediacyjne jest co do zasady odpłatne, zaś wynagrodzenie mediatora i wszelkie rozliczenia muszą być uzgodnione przez strony³⁸.

³⁴ W polskiej doktrynie można wciąż spotkać zamienne posługiwanie się terminami „mediacja” i „koncyliacja” czy nawet definiowanie mediacji jako koncyliacji i odwrotnie.

³⁵ Jednym z elementów charakterystycznych dla mediacji, choć wydaje się, że dla pozostałych ADR także (choć z różnym natężeniem), jest okoliczność przedkładania umiejętności ugodowych nad kwestie dowodowe, czasem nawet prawne. Zadaniem stron w postępowaniu mediacyjnym nie jest dowiedzenie swoich racji, ale poszukanie takiego rozwiązania, które będzie korzystne dla obydwu stron, choć oczywiście bez naruszania przepisów prawa.

³⁶ <https://euiipo.europa.eu/ohimportal/pl/adr-service>.

³⁷ Takie są wyjaśnienia na stronie EUIPO i warto na nie zwrócić uwagę, gdyż rozumienie roli mediatora, zwłaszcza co do możliwości proponowania własnych rozwiązań, jest nieco odmienne od polskiego, o czym niżej.

³⁸ Por. także zasady postępowania mediatorów, które zostały określone w „Europejskim kodeksie postępowania dla mediatorów” opracowanym przez grupę zainteresowanych stron przy wsparciu ze strony Komisji Europejskiej. Mediatorzy mogą

Jak w każdym przypadku mediacji jedną z głównych korzyści zawartej ugody jest to, że uniknięcie sporu sądowego zwiększa prawdopodobieństwo zachowania dobrych i trwałych relacji między stronami, co jest szczególnie istotne w relacjach podmiotów pozostających w długotrwałych stosunkach gospodarczych, w tym także transgranicznych³⁹.

W kontekście postępowania mediacyjnego przed EUIPO Izby Odwoławczej i Centrum Mediacji Handlowej w Szanghaju (SCMC) ustanowiły instrument komediacji⁴⁰. Instrument ten zapewnia sprawny i wygodny sposób rozstrzygania sporów między przedsiębiorstwami w Europie i Chinach w zakresie własności intelektualnej⁴¹.

Koncyliacje — w rozumieniu prawa unijnego — to także dobrowolny proces, w którym rozjemca (koncyliator) proaktywnie proponuje możliwe rozwiązania sporu. Propozycje te są omawiane, negocjowane i dopracowywane ze stronami, które w każdej chwili mogą zaakceptować lub odrzucić proponowane rozwiązanie⁴². Procedura koncyliacji różni się od mediacji tym, że rozjemca przedstawia propozycje dotyczące szybkiego rozstrzygnięcia sporu, podczas gdy w mediacji mediator zazwyczaj nie przedstawia propozycji, ale współpracuje ze stronami, pomagając im w formułowaniu własnych propozycji⁴³. Nie jest to wbrew pozorom mało znacząca różnica, ponieważ powinna ona pociągnąć za sobą określone następstwa, takie jak określone wymagania podmiotowe w sto-

dobrowolnie zobowiązać się do przestrzegania kodeksu. Por. https://e-justice.europa.eu/content_eu_overview_on_mediation-63-pl.do.

³⁹ A. Kalisz, A. Zienkiewicz, *Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa, 2009, s. 45.

⁴⁰ J. Epstein, S. Epstein, *Co-Mediation*, „The Colorado Lawyer” 2006, vol. 36, no. 6, s. 21–24. W Polsce wykorzystanie komediacji zaleca się w Deklaracji Wrocławskiej z 2007 r. dotyczącej mediacji dwunarodowościowych rodzin posiadających dzieci, w szczególności w sytuacji uprowadzenia dziecka za granicę. Por. <https://www.bafm-mediation.de/internationales/informacje-po-polsku/deklaracja-wroclawska-dotyczaca-dwunarodowosciowych-mediacji-rodzinnych/>. Por. *Polska w Schengen*, red. M. Zdanowicz, Temida 2, Warszawa, 2009, s. 290.

⁴¹ Por. *International Commercial Intellectual Property Co-Mediation Rules (European Union Intellectual Property Office Boards of Appeal (EUIPO BoA) & Shanghai Commercial Mediation Center (SCMC)*, https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/contentPdfs/law_and_practice/mediation/Co-mediation_rules_en.pdf. Należy jednak zauważyć, że ostatnie wiadomości na stronie internetowej Centrum szanghajskiego pochodzą z września 2020 r., co może oznaczać rozluźnienie współpracy między wskazanymi podmiotami.

⁴² Decision No 2014-2 of the Presidium of the Boards of Appeal of 31 January 2014 on the friendly settlement of disputes by the competent Board as amended on 1 July 2020 (“Decision on Conciliation”), https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/contentPdfs/law_and_practice/presidium_boards_appeal/Decision_2014-2_amended_2020_en.pdf.

⁴³ A.W. Hatanaka, *Optimising Mediation...*, s. 384–412.

sunku do rozjemców⁴⁴. Rola rozjemcy jest odmienna od roli mediatora i bardziej odpowiedzialna. Jest on odpowiedzialny tak za kierowanie procesem koncyliacyjnym, jak i za przedstawienie propozycji rozwiązania sporu, jeśli uzna, że istnieje prawdopodobieństwo jej akceptacji i zakończenia sporu. W tym zakresie postępowanie koncyliacyjne wykazuje podobieństwo do arbitrażu. Różnica między tymi dwiema metodami dotyczy związania propozycją przedstawioną przez rozjemcę: w przypadku arbitrażu jest to wyrok, w przypadku koncyliacji ugoda, której treść strony mogą modyfikować. Oczywiście jak w każdym przypadku ADR uczestnictwo w postępowaniu koncyliacyjnym jest dobrowolne i wymaga zgody wszystkich stron sporu⁴⁵. Może ono być wszczęte na wniosek sprawozdawcy w sprawie toczącej się przed Izbami Odwoławczymi (za zgodą stron) lub na wniosek jednej lub obydwu stron postępowania⁴⁶.

Kolejną metodą przewidzianą dla rozwiązania sporów toczących się przed EUIPO są **wspomagane negocjacje**: działanie polegające na wspieraniu niereprezentowanych przez profesjonalnego pełnomocnika małych lub średnich przedsiębiorców przez facylitatora, ale bez jego uczestnictwa w bezpośrednich negocjacjach z drugą stroną prowadzonych w celu zawarcia ugody. Jest to nowa metoda, wprowadzona w 2020 r. decyzją Komisji Odwoławczej⁴⁷. Zadaniem facylitatora jest ocena okoliczności, które doprowadziły do powstania sporu, doradztwo w zakresie odpowiednich planów gry i technik negocjacji, zarządzanie relacjami między stronami oraz prowadzenie efektywnego i konstruktywnego dialogu z drugą stroną. Do zadań facylitatora nie należy jednak udzielanie porad prawnych stronie niereprezentowanej⁴⁸. Negocjacje

⁴⁴ Na temat postulowanych oczekiwań wobec mediatorów, które powinny być niższe niż wobec rozjemców, por. R. Morek, *Regulacje mediacji w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa, 2013, s. 16.

⁴⁵ Analiza polskiego piśmiennictwa prawniczego prowadzi do wniosku, że postępowanie koncyliacyjne, zapewne z powodu braku wyraźnej regulacji tej procedury, nie stanowi szczególnego przedmiotu zainteresowania doktryny. Często utożsamiane jest ono z postępowaniem mediacyjnym czy też każdym postępowaniem pojednawczym, rozjemczym. Należy zauważyć, że nieco inne znaczenie nabiera w kontekście rozwiązywania sporów w ujęciu prawa międzynarodowego publicznego. Oczywiście nie można mieć pretensji do doktryny o ten brak zainteresowania, pojawia się jedynie pytanie, czy ta okoliczność nie spowoduje zamieszania (niewiedzy?), jeśli postępowanie koncyliacyjne zostanie wprowadzone do ustawy Prawo własności przemysłowej.

⁴⁶ <https://euiipo.europa.eu/ohimportal/pl/adr-service>.

⁴⁷ Decision 2020-4 of the Presidium of the Boards of Appeal of 17 June 2020 on Assisted Negotiation (“Decision and Rules on Assisted Negotiation”), https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/contentPdfs/law_and_practice/presidium_boards_appeal/Decision_2020-4_en.pdf.

⁴⁸ Na temat wspomaganych negocjacji w szerszym ujęciu por. P. Polak, *Trendy rozwoju systemów wspomaganiania negocjacji — systemy sieciowe*, „Roczniki Kolegium Analiz

wspomagane różnią się od mediacji i koncyliacji tym, że facylitator wspomaga tylko jedną ze stron w zakresie strategii ugodowych i nie bierze udziału w bezpośrednich negocjacjach między stronami. Z pisemnym wnioskiem o pomoc w negocjacjach można wystąpić na każdym etapie postępowania w Izbach Odwoławczych EUIPO, korzystając z formularza wniosku. EUIPO prowadzi listę facylitatorów, którymi mogą zostać starsi prawnicy z dużym doświadczeniem zarówno w negocjacjach, jak i w sprawach dotyczących znaków towarowych i wzorów.

Na marginesie można wspomnieć, że w literaturze poddano propozycję wykorzystania sztucznej inteligencji (algorytmów) podczas wspomaganych negocjacji, która szukałaby najlepszego rozwiązania na podstawie wcześniejszych negocjacji i priorytetów uczestników sporu⁴⁹.

Ostatnia z metod polubownego rozwiązywania sporów zaproponowana przez EUIPO to **ustalenie przez biegłego (eksperta)**, polegające na tym, że biegły wyznaczony przez strony sporu wydaje wiążącą lub niewiążącą opinię w sprawach, które zostały przedłożone do rozstrzygnięcia. To narzędzie zostało stworzone na potrzeby sytuacji, w których uczestnicy postępowania mediacyjnego, koncyliacyjnego czy negocjacji nie są w stanie dojść do porozumienia w konkretnych kwestiach prawnych, handlowych i/lub technicznych pojawiających się w trakcie tych postępowań⁵⁰. Także ta metoda została zaaprobowana przez Komisję Odwoławczą niedawno, w 2020 r.⁵¹, a — co ciekawe — w przypadku tych biegłych stworzono Kodeks najlepszych praktyk w zakresie wyznaczania ekspertów (Code of Best Practices on Expert Determination Version 1.0 — 25/05/2021)⁵².

Ekonomicznych SGH” 1999, z. 7, s. 146—166; idem, *Rozproszony system wspomagania negocjacji realizujący funkcję doradczą i mediacyjną*, „Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych SGH” 2004, z. 12, s. 119—129.

⁴⁹ S. Dahan, R. Bhambhoria, S. Townsend, X. Zhu, *Analytics and EU Courts: The Case of Trademark Disputes*, in: *The Changing European Union: A Critical View on the Role of the Courts*, eds. T. Capeta, I. Goldner Lang, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3786069.

⁵⁰ <https://euiipo.europa.eu/ohimportal/pl/adr-service>.

⁵¹ Decision 2020-3 of the Presidium of the Boards of Appeal of 9 June 2020 on Expert Determination (“Decision on Expert Determination”), https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/contentPdfs/law_and_practice/presidium_boards_appeal/Decision_2020-3_en.pdf.

⁵² *Code of Best Practices on Expert Determination Version 1.0 — 25/05/2021*, https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/contentPdfs/law_and_practice/adr/Code_of_Best_Practices_on_Expert_Determination_en.pdf. Poza informacjami na temat wykształcenia, doświadczenia i znajomości problematyki ADR biegły powinien odpowiedzieć na pytania takie jak: Czy byłeś wcześniej zaangażowany w tę lub równoległą i/lub pokrewną sprawę? Czy jesteś bliskim krewnym któregokolwiek z nich lub masz z nim bliski związek? Czy działasz jako mediator/rozmiejca w tej

Zazwyczaj sprawy rozstrzygane przez biegłego dotyczą kwestii technicznych lub prawnych, będących jednym z elementów ogólnego sporu, którego strony nie potrafią rozwiązać. Jest on powoływany za zgodą obydwu stron (choć inicjatywa może należeć do mediatora czy rozjemcy), na każdym etapie mediacji lub innego postępowania ADR związanego z postępowaniem przed Urzędem. Biegły udziela opinii (ustalenia) na piśmie, jednak wydaje się, że nie jest ona wiążąca dla stron w tym znaczeniu, że nie jest dokumentem urzędowym i pozostaje objęta klauzulą poufności. Wszelkie oświadczenia, dokumenty i komunikaty złożone lub przytoczone w ramach ustaleń poczynionych przez eksperta oraz samo ustalenie powinny być traktowane jako poufne przez wszystkie zaangażowane osoby, w szczególności przez eksperta, strony i ich przedstawicieli. Jednakże mediator lub rozjemca mogą powołać się na takie ustalenie w ramach mediacji lub innego postępowania polubownego, a także strony zgodnie i wzajemnie zwolnić się z obowiązku poufności⁵³.

Na zakończenie należy wspomnieć o modelowych klauzulach umownych ADR, opracowanych przez ADRS, które mają ułatwić stronom osiągnięcie porozumienia co do rozstrzygania ewentualnych przyszłych sporów na drodze polubownej. Klauzule te mogą być umieszczane w każdej umowie handlowej obejmującej kwestie praw własności intelektualnej (do czego EUIPO zachęca), co poskutkuje zastosowaniem alternatywnej metody rozstrzygania sporów, zanim spór trafi do sądu⁵⁴.

4. Postępowanie mediacyjne w sprawach z zakresu prawa autorskiego w świetle polskich regulacji

W odniesieniu do sporów z zakresu prawa własności intelektualnej w polskiej przestrzeni regulacje prawne są dość skąpe⁵⁵. Podstawową strategią ADR jest mediacja, choć w odniesieniu do spraw z zakresu prawa handlowego, których jednym z elementów są prawa własności

sprawie? Czy jesteś pracownikiem, kierownikiem lub dyrektorem którejkolwiek ze stron? Czy pracujesz w tej samej firmie co strony lub ich prawnicy? Czy reprezentujesz którąkolwiek ze stron lub doradzałeś ich prawnikom w ciągu ostatnich 10 lat w innej sprawie? itp.

⁵³ Artykuł 6 Decision on Expert Determination.

⁵⁴ Por. *ADR Model Contractual Clauses Version 1.0 — 25/05/2021*, https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/contentPdfs/law_and_practice/adr/Model_ADR_Contractual_Clauses_en.pdf.

⁵⁵ K. Fulko, w: *Mediacja w praktyce...*, s. 448—466.

intelektualnej, pojawia się często arbitraż. Ta metoda jest także często stosowana przy rozstrzyganiu sporów dotyczących nazw domen internetowych⁵⁶. Inne spośród opisanych wyżej metod pozostają na razie poza zainteresowaniem polskiego ustawodawcy, choć zapowiadane zmiany w ustawie Prawo własności przemysłowej być może tę sytuację zmieniają.

W materii autorskoprawnej regulacje dotyczące postępowania mediacyjnego znajdują się w ustawie z dnia 15 czerwca 2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi⁵⁷. Dotyczą one jedynie wąskiego wycinka sporów o charakterze „autorskoprawnym” i tylko tych, których stroną jest organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi albo prawami pokrewnymi [dalej: ozz]. Zgodnie z art. 85 ust. 1 bez uszczerbku dla dopuszczalności drogi sądowej spory w sprawach dotyczących stosowania tabel wynagrodzeń za korzystanie z utworów lub przedmiotów praw pokrewnych oraz w sprawach związanych z zawarciem i warunkami umowy, o której mowa w art. 21¹ ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, mogą być rozwiązywane w drodze postępowania mediacyjnego. Nie oznacza to, że inne spory, wynikłe na tle stosunków czy umów autorskoprawnych między innymi stronami niż ozz, nie mogą być rozwiązywane przy pomocy mediacji (por. dalej)⁵⁸. Nie zostały one jednak uregulowane w sposób szczególny i stosuje się do nich ogólne przepisy i zasady dotyczące postępowania mediacyjnego⁵⁹.

W odniesieniu do ww. spraw z udziałem organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi postępowanie mediacyjne prowadzi się na podstawie umowy o mediację albo wniosku o mediację. Wniosek ten

⁵⁶ Por. działalność Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie oraz Sądu Polubownego ds. Domen Internetowych przy Polskiej Izbie Informatyki i Telekomunikacji. Szerzej na temat domen w kontekście ADR K. Mania, *Domena internetowa jako przedmiot polubownego rozstrzygania sporów*, Wolters Kluwer, Warszawa, 2016.

⁵⁷ Ustawa z dnia 15 czerwca 2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi., Dz.U. 2018, poz. 1293. Wcześniej, do chwili uchwalenia tej ustawy, przepisy dotyczące ozz, Komisji Prawa Autorskiego oraz rozwiązywania sporów w drodze postępowania mediacyjnego znajdowały się w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 1994 r.

⁵⁸ Zgodnie z art. 10 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 2019, poz. 1460. W sprawach, w których zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd dąży w każdym stanie postępowania do ich ugodowego załatwienia, w szczególności przez nakłanianie stron do mediacji.

⁵⁹ Artykuł 183 ze zm. 1 i n. Kodeksu postępowania cywilnego. Por. R. Sarbiński, *Postępowanie mediacyjne i sprawy o uzupełnienie, sprostowanie lub wyjaśnienie wątpliwości co do treści orzeczenia*, w: *Ustawy autorskie. Komentarze*, T. II, red. R. Markiewicz, Wolters Kluwer, Warszawa, 2021, s. 2822 i n.

powinien zostać złożony Komisji Prawa Autorskiego⁶⁰, której przewodniczący przekazuje go niezwłocznie drugiej stronie sporu. Ta ma 14 dni od dnia otrzymania wniosku o mediację na zgłoszenie sprzeciwu, ponieważ dobrowolność mediacji jest jej podstawową cechą⁶¹. Zasada dobrowolności pozostaje niekwestionowana, choć nie można nie zauważyć, że stwarza ona poczucie niepewności u stron, gdyż dotyczy zgody nie tylko na podjęcie mediacji, lecz także na ich kontynuowanie.

W sytuacji braku sprzeciwu przewodniczący Komisji Prawa Autorskiego wzywa obie strony do wybrania mediatora z listy arbitrów w terminie 14 dni od dnia doręczenia im wezwania. Arbitrem⁶² może zostać osoba, która dysponuje odpowiednią wiedzą i niezbędnym doświadczeniem zawodowym z zakresu prawa autorskiego i praw pokrewnych oraz posiada stopień naukowy doktora nauk prawnych lub nauk ekonomicznych lub jest wpisana na listę radców prawnych, adwokatów bądź doradców inwestycyjnych albo do rejestru biegłych rewidentów. Ze względu na zawilość spraw będących przedmiotem sporów w zakresie zarządzania prawami autorskimi spełnienie określonych wymagań przez arbitrów jest w pełni uzasadnione. Dodatkową gwarancją „profesjonalizmu” arbitrów są rekomendacje udzielone przez organizacje zbiorowego zarządzania, stowarzyszenia zrzeszające twórców, artystów wykonawców, wydawców lub producentów, organizacje zrzeszające podmioty korzystające z utworów lub przedmiotów praw pokrewnych, organizacje radiowe lub telewizyjne — które mogą zaproponować swojego kandydata na arbitra. Można zatem założyć, że nie ma wśród nich osób przypadkowych.

Jeżeli we wskazanym terminie strony nie wybiorą mediatora, przewodniczący Komisji niezwłocznie go wyznacza. Natomiast dalszy przebieg postępowania mediacyjnego pozostaje nieuregulowany, co zasadniczo jest dobrym rozwiązaniem, jednak w kontekście planowanych zmian

⁶⁰ Podstawę prawną działania Komisji Prawa Autorskiego stanowi wskazana ustawa o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi. Komisja składa się z 20 arbitrów — osób posiadających odpowiednią wiedzę oraz niezbędne doświadczenie zawodowe z zakresu prawa autorskiego i praw pokrewnych. Por. <http://www.prawoautorskie.gov.pl/pages/strona-glowna/zbiorowe-zarzadzanie/komisja-prawa-autorskiego.php>.

⁶¹ T. Kałużny, *Procedura zatwierdzania tabel wynagrodzeń za korzystanie z utworów lub przedmiotów praw pokrewnych z perspektywy nowoczesnego rozstrzygania sporów*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2015, z. 19, s. 127—141.

⁶² Ustawa posługuje się określeniem „arbitr”, choć przepisy wyraźnie regulują postępowanie mediacyjne. Nie ma to może zbyt dużego znaczenia faktycznego, zwłaszcza wobec wymogu spełnienia określonych przesłanek, ale terminologicznie jest to niepoprawne. Jest bowiem istotna różnica między arbitrem a mediatorem: ten pierwszy wydaje werdykt, ten drugi proponuje ugodę lub jedynie stymuluje proces mediacji.

w ustawie Prawo własności przemysłowej może wprowadzać w błąd. Chodzi przede wszystkim o możliwość, wprost wyrażoną w art. 85 ust 4. ustawy ozz, sformułowania przez mediatora propozycji ugody, przedstawianej stronom. Nie jest to element „klasycznego” postępowania mediacyjnego, odbiega także od ogólnej regulacji postępowania mediacyjnego w kodeksie postępowania cywilnego, gdzie — zgodnie z art. 183^{3a} — mediator prowadzi mediację, wykorzystując różne metody zmierzające do polubownego rozwiązania sporu, w tym wspieranie stron w formułowaniu przez nie propozycji ugodowych; na zgodny wniosek stron może wskazać sposoby rozwiązania sporu, które nie są dla stron wiążące.

Różnica między obydwooma regulacjami w zakresie „czynnego” udziału mediatora w formułowaniu treści ugody sprowadza się do tego, że w przypadku sporów z ozz może on taką propozycję złożyć sam, nie zważając niejako na oczekiwania stron. Choć takie działanie może przyspieszyć zawarcie ugody, to odbiera nieco sprawczości stronom sporu i zbliża je do postępowania koncyliacyjnego, w którym rozjemca formuluje dla stron treść ugody.

Zgodnie z dalszym brzmieniem przepisu z art. 85 ust. 4, jeżeli żadna ze stron w terminie 3 miesięcy od dnia przedłożenia propozycji ugody nie zgłosi mediatorowi pisemnego sprzeciwu wraz z uzasadnieniem, ugodę uważa się za zawartą. Takie rozwiązanie wydaje się jawnie sprzeczne z zasadami klasycznego postępowania mediacyjnego, w którym strony nie muszą się tłumaczyć, dlaczego nie chcą zawrzeć ugody o określonej treści, choć często nie ukrywają tych powodów. Tymczasem w przedmiotowej regulacji poza tym, że osoba trzecia (mediator) może z własnej inicjatywy sformułować ugodę, to jeszcze strona sporu, zamiast wypracowywać jego rozwiązanie, musi skupiać się na uzasadnianiu swojego sprzeciwu, choć całe postępowanie objęte jest dobrowolnością⁶³.

Dodatkowo sąd w sprawie, która miała być przedmiotem postępowania mediacyjnego, niezależnie od wyniku tej sprawy może obciążyć stronę obowiązkiem zwrotu kosztów postępowania cywilnego, jeżeli odmowa poddania się postępowaniu mediacyjnemu była niezasadna. Łatwo sobie wyobrazić sytuację, w której dochodzi do nadużyć przy pomocy mediacji, gdy mediator proponuje ugodę o nieakceptowalnej dla jednej ze stron treści, która to strona zostaje dodatkowo ukarana przez sąd za „brak współpracy”. Oczywiście w regulacji znajdują się mechanizmy, które mają zapobiegać takim sytuacjom: zapewne ocenie sędziowskiej będzie podlegać uzasadnienie sprzeciwu, zaś sama odmowa uczestniczenia w postępowaniu mediacyjnym musi być oczywiście bezzasadna. Po-

⁶³ Zasada dobrowolności jest fundamentem wszelkich metod polubownego rozwiązywania sporów, co widać na podstawie analizy ADR proponowanych tak przez WIPO, jak i EUIPO.

jawia się jednak wątpliwość co do sensowności takiej regulacji, a przynajmniej nazywania jej postępowaniem mediacyjnym; może (powinna?) ona bowiem odstraszyć strony od uczestniczenia w takim polubownym postępowaniu, które w określonych okolicznościach wcale polubowne być nie musi. Jeśli jednak intencją ustawodawcy było właśnie takie quasi-polubowne rozwiązanie, to nie powinien nazywać go mediacjami, ale raczej koncyliacjami.

Należy jeszcze tylko wspomnieć, że powyższych zastrzeżeń nie można podnieść w odniesieniu do rozwiązywania innych sporów autorskoprawnych w drodze mediacji, do których stosuje się przepisy kodeksu postępowania cywilnego. Choć z kolei pojawia się inny problem — dotyczący kwalifikacji mediatora. W sporach dotyczących praw własności intelektualnej⁶⁴ mediator nie musi być specjalistą z tego zakresu, jednak ze względu na trudną i skomplikowaną materię dobrze by było, gdyby mediatorem w takich sprawach był prawnik, i to najlepiej wyspecjalizowany.

Postępowanie mediacyjne może być prowadzone w tych sprawach z zakresu prawa autorskiego, w których dopuszczalne jest zawarcie ugody, zatem wówczas, gdy strony mogą mieć wpływ na zakończenie sporu. Do takich spraw nie będą należały kwestie związane z ustaleniami faktycznymi, takie jak autorstwo utworu czy kwalifikacja prawna określonego wytworu intelektualnego jako utworu, ale już udział we wspólnym prawie autorskim, a nawet kwestie związane z dozwolonym użytkowaniem osobistym (np. wspólne ustalenie kręgu osób pozostających w związku osobistym w celu stwierdzenia rozmiaru naruszenia) — już tak. I oczywiście spory wynikłe na tle niewykonania czy nienależytego wykonania umów autorskoprawnych.

Należy zatem uznać, że postępowanie mediacyjne w sprawach autorskoprawnych jest jak najbardziej dopuszczalne i zasadniczo nie różni się od innych postępowań w sprawach cywilnych. Musi być dobrowolne, neutralne, bezstronne, niejawne i zmierzać do zawarcia ugody (która nie jest równocześnie kompromisem)⁶⁵. Mediatorem może być osoba fizyczna posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych, korzystająca w pełni z praw publicznych, ale jej znajomość problematyki prawa autorskiego nie jest wymagana ani weryfikowana (co nie oznacza, że to dobrze). W moim przekonaniu istotą mediacji jest wspólne poszukiwanie

⁶⁴ Brak wyraźnej regulacji prawa własności przemysłowej nie oznacza, że nie można mediuować przynajmniej w niektórych sporach dotyczących np. znaków towarowych czy wzorów przemysłowych.

⁶⁵ Ugoda tym się różni od kompromisu, że ten ostatni może oznaczać pójście na niesatysfakcjonujące ustępstwa, podczas gdy ugoda oparta jest na paradygmacie win-win, gdzie każda ze stron osiąga swoje cele i nie czuje się pokrzywdzona.

rozwiązania przez strony sporu przy udziale mediatora, ale wyjątkiem powinno być przedstawianie przez niego gotowej propozycji ugody. Każdy oczekuje szybkiego zakończenia sporu, jednak istota mediacji polega niejako na wzięciu odpowiedzialności za własne decyzje. Ten aspekt, podkreślany często w opracowaniach z zakresu teorii mediacji, wydaje się umykać lub nie jest należycie rozumiany, zwłaszcza przez pełnomocników stron sporu⁶⁶. Jeśli bowiem przerwano na mediatora ciężar znalezienia satysfakcjonującego rozwiązania, wówczas brakuje niejako miejsca dla stron, a postępowanie mediacyjne powinno mieć, przynajmniej teoretycznie, pewien aspekt wychowawczy w tym sensie, że powinno uczyć ludzi umiejętności rozmowy, wysłuchiwanie argumentów przeciwnych, głębszej analizy stanu faktycznego i wreszcie innego patrzenia na sytuację — bo często, aby osiągnąć porozumienie, trzeba wymyślić trzecie rozwiązanie, dostrzec możliwości, których dotychczas nie brało się pod uwagę.

5. Prawo własności przemysłowej

26 kwietnia 2018 r. Światowa Organizacja Własności Intelektualnej (WIPO) i Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej (UPRP) podpisały Porozumienie o Współpracy (Memorandum of Understanding), zgodnie z którym UPRP zapewnia stronom możliwość dobrowolnej mediacji w celu rozstrzygnięcia sporów dotyczących znaków towarowych na podstawie Regulaminu Mediacji WIPO. Opcja mediacji w Centrum Arbitrażu i Mediacji WIPO może być szczególnie korzystna dla stron, które chcą rozstrzygać spory dotyczące znaków towarowych podlegające jurysdykcjom różnych krajów⁶⁷.

W polskiej ustawie Prawo własności przemysłowej dobrowolne postępowanie mediacyjne, prowadzone na podstawie Regulaminu Mediacji WIPO, jest możliwe w postępowaniu sprzeciwowym wobec zgłosze-

⁶⁶ E. Knapczyk, *Instytucja mediacji jako „żywy przepis”, a nie „martwy zapis” — jak wypracować dogodną płaszczyznę pomiędzy teorią i praktyką?*, „Przegląd Prawniczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza” 2012, z. 1, s. 191—201; A. Zienkiewicz, *Różnorodny paradygmat mediacji — odpowiedź na wielocelowość dyskursu mediacyjnego*, https://arbitraz.laszczuk.pl/_adr/33/Roznorodny_paradygmat_mediacji_-_odpowiedz_na_wielocelowoSc_dyskursu_mediacyjnego.pdf.

⁶⁷ <https://uprp.gov.pl/pl/aktualnosci/wspolpraca-miedzynarodowa/porozumienie-urzedu-patentowego-rp-ze-swiatowa-organizacja-wlasnosci-intelektualnej-dotyczace-alternatywnych-metod-rozstrzygania-sporow>.

nia znaku towarowego do Urzędu Patentowego⁶⁸. Zgodnie z art. 15219 ust. 1 ustawy Prawo własności przemysłowej po wniesieniu sprzeciwu wobec zgłoszenia znaku towarowego Urząd Patentowy niezwłocznie powiadamia zgłaszającego znak towarowy o tym fakcie, a także informuje strony o możliwości ugodowego rozstrzygnięcia sporu w terminie 2 miesięcy od dnia doręczenia informacji. W przypadku, gdy data doręczenia informacji jest inna dla każdej ze stron, za początek 2-miesięcznego terminu uznaje się datę późniejszą. Zgodnie z art. 15219 ust. 2 termin ten może zostać przedłużony do 6 miesięcy na zgodny wniosek stron. We wskazanym czasie strony sporu mogą złożyć wniosek o mediację do Centrum WIPO.

Możliwe jest także polubowne rozwiązanie sporu podczas mediacji administracyjnych, uregulowanych przepisami kodeksu postępowania administracyjnego⁶⁹. Organ administracyjny, ze względu na brak interesu prawnego, występuje wówczas jako uczestnik mediacji administracyjnej, a nie strona; na ile jednak to postępowanie, dość nieoczywiste z punktu widzenia mediacji, jest częste i skuteczne, trudno powiedzieć⁷⁰.

W maju 2022 r. zakończyły się konsultacje publiczne i opiniowanie projektu ustawy — Prawo własności przemysłowej (numer projektu: UD263)⁷¹. Nowelizacja przewiduje wprowadzenie postępowania concyliacyjnego, ponieważ — zgodnie z uzasadnieniem projektu — istniejące w kodeksie postępowania administracyjnego przepisy dotyczące mediacji nie odpowiadają potrzebom sporów z zakresu własności przemysłowej⁷². Celem concyliacji jest wyjaśnienie i rozważenie okoliczności faktycznych i prawnych sprawy oraz uzgodnienie sposobu rozwiązania sporu między stronami postępowania z udziałem concyliatora⁷³. Takie

⁶⁸ Ramy współpracy pomiędzy Urzędem Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej oraz Światową Organizacją Własności Intelektualnej zostały ustanowione na podstawie Memorandum of Understanding zawartego 25 kwietnia 2018 r. Na mocy Memorandum Urząd Patentowy oraz Centrum Arbitrażu i Mediacji WIPO (Centrum WIPO) ustanowiły wspólną procedurę rozstrzygania sporów mającą na celu ułatwienie mediacji w sporach dotyczących sprzeciwu wobec zgłoszenia znaku towarowego toczących się przed Urzędem Patentowym. Procedura krajowa | Urząd Patentowy RP (uprp.gov.pl).

⁶⁹ Art. 96a § 4 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. — Kodeks postępowania administracyjnego, Dz.U. 2021, poz. 725, 1491.

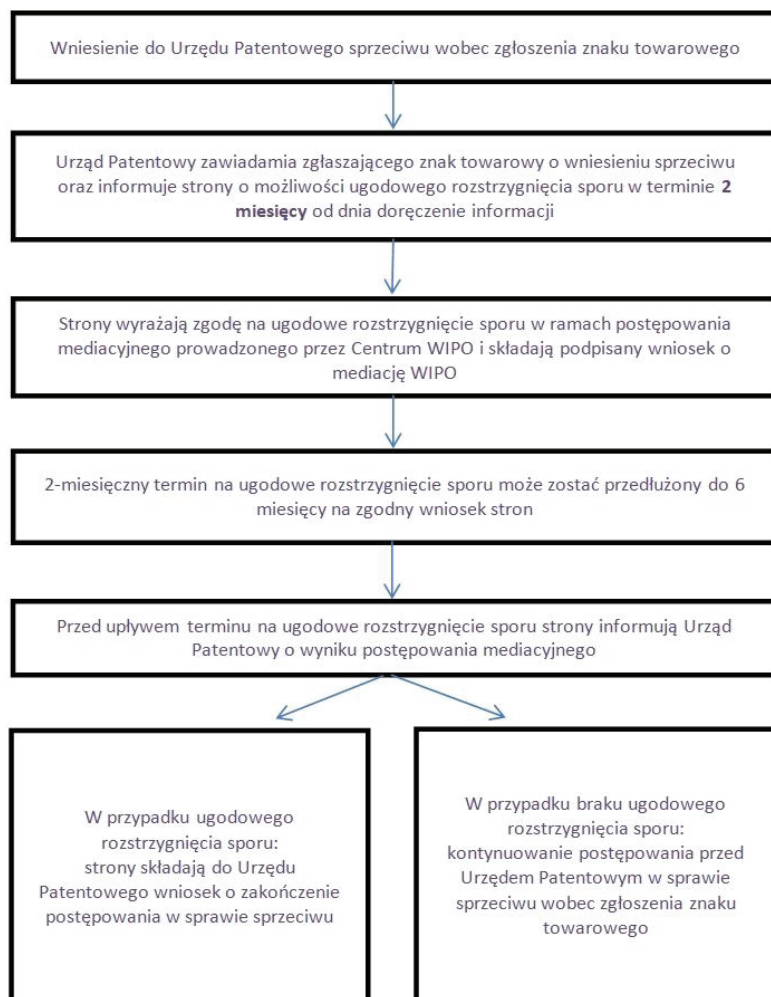
⁷⁰ Por. M. Ławreszuk, *Polubowne rozwiązywanie sporów w Urzędzie Patentowym*, w: *Reforma prawa własności intelektualnej*, red. A. Adamczak, Wydawnictwo Politechniki Świętokrzyskiej, Kielce, 2021, s. 175 i n. Autorka podaje jeden przykład mediacji administracyjnych dotyczących znaku towarowego.

⁷¹ <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12359055>.

⁷² <https://pracodawcy.pl/projekt-ustawy-prawo-wlasnosci-przemyslowej/>.

⁷³ M. Dębska, w: *Mediacja w praktyce...*, s. 68 i n.; T. Cyrol, *Hybrydowe formy ADR*, w: *Sto lat polskiego prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi*

sformułowanie w sposób niejednoznaczny określa rolę i pozycję koncyliatora, tj. zakres jego samodzielnej aktywności w trakcie prowadzenia koncyliacji.

Procedura sprzeciwu wobec znaku towarowego zgłoszonego w Urzędzie Patentowym RP, <https://uprp.gov.pl/pl/przedmioty-ochrony/znaki-towarowe/procedura-krajowa-/procedura-sprzeciwowa/mediacja-przed-centrum-wipo>

Postępowanie wszczyna się na zgodny wniosek stron postępowania, ponieważ koncyliacja jest dobrowolna. Zatem w przypadku złożenia

Andrzejowi Kidybie, T. II, red. M. Dumkiewicz, K. Kopaczyńska-Pieczniak, J. Szczotka, Wolters Kluwer, Warszawa, 2020, s. 765 i n.

wniosku przez jedną ze stron Urząd Patentowy wzywa pozostałe strony do wzięcia udziału w koncyliacji, jednak w przypadku nieprzystąpienia do nich w wyznaczonym terminie wniosek taki pozostawia się bez rozpoznania. Nie wszystkie sprawy zawisłe przed Urzędem Patentowym mogą być przedmiotem nowego postępowania; są to jedynie: opozycja wobec zgłoszenia znaku towarowego (art. 205)⁷⁴, sprzeciw wobec rejestracji lub uznania na terytorium RP międzynarodowego wzoru przemysłowego (art. 356 ust. 1) i decyzje Urzędu Patentowego o wygaśnięciu albo unieważnieniu patentu (art. 378 pkt 1—3, 7—11 i 15). W pozostałych sprawach wniosek o koncyliację pozostawia się bez rozpoznania.

Wniosek o koncyliację jest dużo bardziej rozbudowany niż klasyczny wniosek o mediację — poza standardowym oznaczeniem stron postępowania i oznaczeniem sprawy, której wniosek dotyczy, zawiera on także określone żądanie wraz z uzasadnieniem oraz podpis wnioskodawcy⁷⁵. Wymóg określenia żądania we wniosku trzeba uznać za dobre rozwiązanie, jeśli postępowanie koncyliacyjne ma być z założenia odformalizowane i krótkie. W ramach koncyliacji nie przeprowadza się dowodów ze świadków, z przesłuchania stron oraz z opinii biegłego, a stanowisko koncyliacyjne jest przedstawiane na podstawie wniosku, odpowiedzi na wniosek i załączonych do nich dokumentów, a także dalszych stanowisk stron i innych osób oraz dokumentów, jeżeli koncyliator uzna ich złożenie za potrzebne. Takie rozwiązanie ma zapobiec przedłużaniu się koncyliacji. W uzasadnieniu projektu wskazano, że na obecnym etapie nie można wprowadzić bardziej szczegółowych rozwiązań, jeśli jednak w praktyce okaże się, że istnieje potrzeba ujednoczenia sposobu postępowania w ramach koncyliacji, wówczas zostanie wypracowany Kodeks Dobrych Praktyk, jak to zrobiła Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa⁷⁶.

Koncyliatora może wskazać jedna ze stron (wówczas druga powinna potwierdzić wybór), obydwie strony albo Prezes Urzędu Patentowego. Podkreśla się, że osoba koncyliatora — zwłaszcza zaś jego wiedza i umiejętności w sprawach dotyczących danego przedmiotu własności przemysłowej — ma istotne znaczenie. Powinien on znać specyfikę postępowania przed Urzędem Patentowym, stąd też uregulowano kwestie związane z prowadzeniem przez Urząd Patentowy listy koncyliatorów

⁷⁴ Opozycja to konstrukcja prawna zastępująca obecny sprzeciw.

⁷⁵ Wniosek o koncyliację może zawierać także inne informacje, które strona postępowania uzna za istotne dla postępowania, w szczególności informacje o innych postępowaniach i rozstrzygnięciach związanych ze sprawą objętą koncyliacją. Można dołączyć dokumenty, które strona uzna za istotne dla postępowania.

⁷⁶ <https://pracodawcy.pl/projekt-ustawy-prawo-wlasnosci-przemyslowej/>.

oraz wymagania, które taka osoba musi spełniać⁷⁷. Wpisu na listę koncyliatorów dokonuje Prezes Urzędu Patentowego w drodze decyzji wydawanej na wniosek zainteresowanego. Stworzenie i prowadzenie takiej listy wymaga szczegółowych przepisów wykonawczych, dlatego przewidziano konieczność wydania rozporządzenia w tym zakresie.

Koncyliator powinien być bezstronny i neutralny⁷⁸ oraz zobowiązany jest do zachowania poufności (podobnie jak strony postępowania). Ma prawo do wynagrodzenia i zwrotu wydatków, które obciążają strony w częściach równych, chyba że strony umówią się inaczej. Inaczej niż mediator, po rozpatrzeniu sprawy koncyliator tworzy projekt stanowiska zawierającego propozycję rozwiązania sporu i przedstawia go stronom do ewentualnej wspólnej korekty i modyfikacji. Na tej podstawie koncyliator wydaje niewiążące strony stanowisko z propozycją rozwiązania sporu. W terminie miesiąca od doręczenia stanowiska koncyliacyjnego strona jest obowiązana poinformować koncyliatora o akceptacji albo odrzuceniu stanowiska koncyliacyjnego. Jeśli strona akceptuje propozycję, jest obowiązana do wystąpienia z właściwym wnioskiem (np. dotyczącym umorzenia postępowania) w terminie wyznaczonym w stanowisku koncyliacyjnym.

O akceptacji, odrzuceniu stanowiska koncyliacyjnego albo bezskutecznym upływie terminu na odniesienie się do stanowiska koncyliator zawiadamia Urząd Patentowy. W przypadku np. odrzucenia stanowiska koncyliacyjnego Urząd Patentowy podejmie postępowanie w sprawie, której dotyczyła koncyliacja. Postępowanie główne zostanie podjęte także wówczas, gdy Urząd Patentowy zostanie poinformowany przez koncyliatora, że koncyliacja okazała się zbędna albo niemożliwa (art. 407—409 projektu)⁷⁹.

6. Zakończenie

Ustawową możliwość polubownego rozwiązywania sporów zawsze należy uznać za dobre rozwiązanie z wielu powodów. Najważniejszym jest likwidacja konfliktu między stronami, nie tylko samo rozstrzygnię-

⁷⁷ Do takich wymagań należy m.in. posiadanie wykształcenia i wiedzy w zakresie własności przemysłowej.

⁷⁸ W przypadku zaistnienia okoliczności, które mogłyby wzbudzić wątpliwości co do bezstronności koncyliatora, koncyliator lub strony postępowania niezwłocznie zawiadamiają o tym Prezesa Urzędu Patentowego, który może wyznaczyć nowego koncyliatora.

⁷⁹ <https://pracodawcy.pl/projekt-ustawy-prawo-wlasnosci-przemyslowej/>.

cie sporu. Wydaje się jednak, że same zmiany w prawie nie wystarczą. Aby były one efektywne, musi im towarzyszyć także szeroko rozumiana edukacja: przedsiębiorców, twórców, użytkowników oraz prawników doradzających swoim klientom⁸⁰.

Niewątpliwie dobrym krokiem jest nowelizacja ustawy Prawo własności przemysłowej wprowadzająca nowe narzędzie rozwiązywania sporów. Odejście od mediacji — która w wielu przypadkach nie spełniała oczekiwań stron sporu, pozostawiając im zbyt dużą swobodę — na rzecz koncyliacji, nakładającej na koncyliatora obowiązek zaproponowania rozwiązania, jest zdecydowanie właściwe. Sprawy związane z własnością przemysłową, inaczej niż w przypadku prawa autorskiego, mają zawsze związek z działalnością rynkową i wymagają znajomości nie tylko przepisów, lecz także mechanizmów korzystania z dóbr niematerialnych w obrocie gospodarczym. To powoduje, że oczekiwania wobec koncyliatora oraz wymagania, które powinien spełniać, są wyższe, ale dzięki temu wzrasta prawdopodobieństwo szybkiego rozwiązania konfliktu. Czy wprowadzenie nowego narzędzia pomoże ustawodawcy oraz Urzędowi Patentowemu w przyspieszeniu postępowań i rozwiązywaniu sporów — nie wiadomo. Należy jednak mieć nadzieję, że przy wsparciu różnych środowisk prawniczych cel ten zostanie osiągnięty.

Bibliografia

- Biel Ł., Jopek-Bosiacka A., Wasilewska K., *Mediacja w sprawach cywilnych w Polsce — analiza terminologii polskiej i angielskiej*, „Lingua Legis” 2015, nr 23.
- Celli A.L., Benz N., *Arbitration and Intellectual Property*, „European Business Organization Law Review” 2002, vol. 3.
- Chatterjee Ch., Lefcovitch A., *Alternative Dispute Resolution: A Practical Guide*, Routledge, London—New York, 2008.
- Christie A.F., *WIPO and IP dispute resolution*, in: *Research Handbook on the World Intellectual Property Organization: The First 50 Years and Beyond*, ed. S. Ricketson, Edward Elgar, Cheltenham—Northampton, 2020.

⁸⁰ W tym kontekście warto wskazać, że w maju 2021 r. Krajowa Rada Radców Prawnych oraz Urząd Patentowy RP nawiązały oficjalną współpracę, podpisawszy oficjalne porozumienie w tej sprawie; główną płaszczyzną wspólnych działań ma być własność przemysłowa. W komunikacie prasowym napisano, że „obiecująco wygląda także współpraca na polu ADR w sprawach z zakresu własności przemysłowej w wymiarze polskim i zagranicznym”, <https://kirp.pl/porozumienie-o-wspolpracy-pomiedzy-krpp-a-uprp-podpisane-glowna-plaszczyzna-wspolnych-dzialan-wlasnosc-przemyslowa/>.

- Civil and Commercial Mediation in Europe: National Mediation Rules and Procedures*, eds. C. Esplugues, J.L. Iglesias, G. Palao, Intersentia, Cambridge—Antwerp—Portland, 2013.
- Cook T., Garcia A.I., *International Intellectual Property Arbitration*, Wolters Kluwer, Law & Business, Alphen aan den Rijn, 2010.
- Cyrol T., *Hybrydowe formy ADR*, w: *Sto lat polskiego prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Kidybie*, T. II, red. M. Dumkiewicz, K. Kopaczyńska-Pieczniak, J. Szczotka, Wolters Kluwer, Warszawa, 2020.
- Dahan S., Bhambhoria R., Townsend S., Zhu X., *Analytics and EU Courts: The Case of Trademark Disputes*, in: *The Changing European Union: A Critical View on the Role of the Courts*, eds. T. Capeta, I. Goldner Lang, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3786069 [Dostęp: 24.10.2022].
- Dębska M., w: *Mediacja w praktyce mediatora i pełnomocnika*, red. C. Rogula, A. Zemke-Górecka, Wolters Kluwer, Warszawa, 2021.
- Epstein J., Epstein S., *Co-Mediation*, „The Colorado Lawyer” 2006, vol. 36, no. 6.
- Fulko K., w: *Mediacja w praktyce mediatora i pełnomocnika*, red. C. Rogula, A. Zemke-Górecka, Wolters Kluwer, Warszawa, 2021.
- Gruz P., *Mediacja i arbitraż, a spory dot. własności intelektualnej*, 3.03.2020, <https://raportcsr.pl/mediacja-i-arbitraz-a-spory-dot-wlasnosci-intelektualnej/> [Dostęp: 24.10.2022].
- Hatanaka A.W., *Optimising Mediation for Intellectual Property Law — Perspectives from EU, French and UK Law*, „International Review of Intellectual Property and Competition Law” 2018, vol. 49.
- Kalisz A., Zienkiewicz A., *Mediacja sądowa i pozasądowa. Zarys wykładu*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa, 2009.
- Kałużny T., *Procedura zatwierdzania tabel wynagrodzeń za korzystanie z utworów lub przedmiotów praw pokrewnych z perspektywy nowoczesnego rozstrzygnięcia sporów*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2015, z. 19.
- Knapczyk E., *Instytucja mediacji jako „żywy przepis”, a nie „martwy zapis” — jak wypracować dogodną płaszczyznę pomiędzy teorią i praktyką?*, „Przeгляд Prawniczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza” 2012, z. 1.
- Korybski A., *Alternatywne rozwiązywanie sporów w USA. Studium teoretyczno-prawne*, Wydawnictwo UMCS, Lublin, 1993.
- Kowalski S., *Zmiany w systemie instytucjonalnym Unii Europejskiej po rozszerzeniu do UE 27*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku”, Nauki Ekonomiczne, t. IX, Płock, 2008.
- Levine R.E., Topic M.V., *Using Alternative Dispute Resolution Mechanisms to Resolve Patent Disputes*, „Journal of Intellectual Property Law & Practice” 2012, vol. 7, is. 2.
- Ławreszuk M., *Polubowne rozwiązywanie sporów w Urzędzie Patentowym*, w: *Reforma prawa własności intelektualnej*, red. A. Adamczak, Wydawnictwo Politechniki Świętokrzyskiej, Kielce, 2021.
- Mania K., *Domena internetowa jako przedmiot polubownego rozstrzygnięcia sporów*, Wolters Kluwer, Warszawa, 2016.

- Markiewicz R., *Zdezorientowany prawnik o publicznym udostępnianiu utworów*, „Zeszyty Nauki Uniwersytetu Jagiellońskiego PPWI” 2016, nr 4.
- Mik C., *Zdolność traktatowa Unii Europejskiej w sferze międzynarodowego prawa własności intelektualnej*, w: *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, red. A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa, 2013.
- Pennacchi Dellore M.B., *Arbitration and Mediation Procedures at WIPO*, „VI ANUÁRIO BRASILEIRO DE DIREITO INTERNACIONAL” 2011, vol. 2, no. 11.
- Piasecki K., *Zarys sądowego prawa procesowego Unii Europejskiej*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa, 2009.
- Polak P., *Rozproszony system wspomagania negocjacji realizujący funkcję doradcą i medycyjną*, „Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych SGH” 2004, z. 12.
- Polak P., *Trendy rozwoju systemów wspomagania negocjacji — systemy sieciowe*, „Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych SGH” 1999, z. 7.
- Polska w Schengen*, red. M. Zdanowicz, Temida 2, Warszawa, 2009.
- Sarbiński R., *Postępowanie medacyjne i sprawy o uzupełnienie, sprostowanie lub wyjaśnienie wątpliwości co do treści orzeczenia*, w: *Ustawy autorskie. Komentarze*, T. II, red. R. Markiewicz, Wolters Kluwer, Warszawa, 2021.
- Schmidt R., *Postępowanie pojednawcze*, „Kwartalnik ADR” 2010, nr 2.
- Skubisz R., *Prawo z rejestracji znaku towarowego i jego ochrona. Studium z zakresu prawa polskiego na tle prawnoporównawczym*, Wydawnictwo UMCS, Lublin, 1988.
- Świerczyński M., *Naruszenie prawa własności intelektualnej w prawie prywatnym międzynarodowym*, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa, 2013.
- de Werra J., *Alternative Dispute Resolution Mechanisms Become the Default Method for Solving International Intellectual Property Disputes?*, „California Western International Law Journal” 2012, vol. 43, no. 1, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2195968>.
- Zienkiewicz A., *Alternatywne rozwiązywanie i rozstrzyganie sporów prawnych*, „Studia Prawnoustrojowe” 2005, nr 5.
- Zienkiewicz A., *Różnorodny paradygmat mediacji — odpowiedź na wielocelowość dyskursu medacyjnego*, https://arbitraz.laszczuk.pl/_adr/33/Roznorodny_paradygmat_mediacji_-_odpowiedz_na_wielocelowoSc_dyskursu_medacyjnego.pdf [Dostęp: 24.10.2022].

